

نگاهی به شفاف سازی صورت های مالی بانک ها و مؤسسات مالی مشابه

مجید زارع* محمد رضا ملک محمدی**

چکیده

ماهیت عملکرد بانک ها و مؤسسات مشابه که متفاوت از سایر مؤسسات انتفاعی هستند، در تهیه گزارش های مالی بانک ها علاوه بر رعایت استانداردهای رایج حسابداری لازم است به افشای مواردی که در تأمین هدف فوق مؤثر است نیز توجه کافی شود. در این مقاله این موارد به گونه ای که در استانداردهای بین المللی رایج است به طور مختصر تشریح شده است.

اهم رویه های حسابداری

این سرفصل، به عنوان بخشی از یادداشت های همراه صورت های مالی، باید موارد زیر را افشا کند:

۱- نحوه شناسایی اقلام با اهمیت درآمد.

۲- نحوه شناسایی ارزش سرمایه گذاری ها

۳- نحوه تمایز معاملات و وقایعی که منجر به شناسایی دارایی ها و بدهی ها می گردد و نهایتاً در ترازنامه منعکس خواهد شد با معاملات و وقایعی که صرفاً یک نوع افزایش در احتمالات و تعهدات آتی می باشد.

۴- مبنای اندازه گیری و نحوه انعکاس هزینه مطالبات سوخت شده.

۵- مبنای اندازه گیری هزینه ریسک های عمومی بانکداری و نحوه حسابداری آنها.

۶- سایر موارد حسب استانداردهای رایج حسابداری.

گزارشگری اقلام ترازنامه

۱- طبق استانداردهای پذیرفته شده، مفیدترین رویکرد به نحوه طبقه بندی دارایی ها و بدهی های یک بانک، طبقه بندی آنها براساس ماهیت و مرتب کردن آنها براساس قابلیت نقد شوندگی است. این موضوع در گزارش های مالی بانک های کشور لحاظ می گردد.

۲- با هدف ایجاد تصویری شفاف و فهمی صحیح از ارتباطات بانک و وابستگی هایش با دیگر بانک ها و مؤسسات به خصوص بانک مرکزی و سایر بخش های بازار پولی، لازم است

در این مقاله که حاصل بررسی چارچوب کلی گزارشگری و الگوهای شفاف سازی صورت های مالی بانک ها در سطح بین المللی و مطالعه تطبیقی با رویه جاری مورد عمل بانک های کشور است، اهم مواردی که به نظر می رسد در صورت حضور بانک ها و مؤسسات مالی مشابه در بازار سهام، لازم است مورد توجه بیشتر قرار بگیرد تشریح شده است. از این رو، ضروری است تدوین جزئیات بیشتر در این خصوص توسط بانک ها، سازمان حسابرسی و سایر مراجع ذیصلاح نظیر بانک مرکزی و مجامع عمومی و شورای عالی بانک ها مورد اهتمام قرار گیرد.

مقدمه

بانک ها و مؤسسات مالی به عنوان مهم ترین نهادهای واسطه گری مالی از نقش و جایگاه مهمی در اجرای اهداف اقتصادی دولت از یکسو از طریق جذب منابع، کاهش نقدینگی و مهار تورم و از سوی دیگر تشویق و تأمین منابع لازم برای سرمایه گذاری و رونق بخشیدن به اقتصاد کشور برخوردارند. این در حالی است که خود نیز به صورت بنگاه اقتصادی با هدف جذب حداکثر منابع و تخصیص بهینه آن به منظور کسب سود بیشتر فعالیت می نمایند که این شیوه فعالیت آنها ضمن تسهیل فرآیند خصوصی شدن بانک های دولتی به افزایش رقابت در عرصه واسطه گری مالی به ویژه با توجه به فعالیت بانک های خصوصی در کشور می انجامد و برآیند این نیروها به تقویت نقش آنها در عرصه اقتصاد کشور کمک کند.

در چنین شرایطی دیری نخواهد پایید که مجموعه استفاده کنندگان از گزارش های مالی بانک ها طیف وسیع تری یابند و نیاز به اطلاعات شفاف که زمینه تجزیه و تحلیل عملکرد بانکی را به راحتی فراهم نماید، بیش از پیش احساس می شود. دستیابی به این مهم در وهله نخست مستلزم فراهم کردن اطلاعات مربوط، جامع و بدون ابهامی از عملکرد بانک یا مؤسسه مالی است اما با توجه به

مانده حساب فی مابین خود را با این بخش‌ها به طور مجزا افشا نماید. این موضوع در گزارش‌های مالی بانک‌های کشور ما تا حدودی رعایت می‌گردد.

۳- لازم است بانک سپرده‌هایی را که از طریق انتشار گواهی سپرده یا دیگر اوراق بهادار حاصل شده‌اند را به صورت مجزا افشا نماید، این رویه از آن رو است که به خاطر گردش این اوراق در بازار آزاد بانک‌ها معمولاً نمی‌دانند گواهی صادره دست چه کسانی است. هر چند این موضوع به دلیل عدم توسعه یافتگی ابزارهای بازار پولی در ایران در حال حاضر قابل تسری به بانک‌های داخلی نیست لیکن در صورت افزایش رقابت در عرصه بازار پولی، طراحی و ارائه ابزارهای متنوع آن نیز به سرعت محقق خواهد گردید.

۴- لازم است در یادداشتی مجزا ارزش منصفانه هر طبقه از دارایی‌های مالی و بدهی‌های بانک افشا گردد.

۵- علاوه بر فعالیت‌های عادی، بانک‌ها به طور معمول درگیر معاملاتی می‌شوند که در ابتدای امر موجب شناساسی دارایی یا بدهی نمی‌گردد اما تعهدات بانک را افزایش می‌دهد. این فعالیت‌ها تحت عنوان فعالیت‌های خارج ترازنامه بخش مهمی از کسب و کار بانک را شامل می‌شود و بعضاً سطح ریسکی را که بانک با آن مواجه است دستخوش تغییرات می‌نماید. از آنجایی که این موارد بدون تحمل ریسک جبران خسارت یا هزینه‌های مربوطه و صرفاً در هر زمانی که بانک بخواهد قابل فسخ کردن نیستند، باید بانک‌ها جهت رعایت حقوق استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی، ماهیت و میزان بدهی‌ها و تعهدات احتمالی ناشی از ارقام خارج ترازنامه را افشا کنند.

۶- از مواردی که گزارش‌های مالی بانک‌های ایران اطلاعات کافی در مورد آنها ارائه نمی‌کند بحث تمرکز ارقام با اهمیت دارایی‌ها و بدهی‌ها و ارقام خارج ترازنامه براساس منطقه جغرافیایی، گروه‌های مشتریان و گروه‌های صنایع است. این موضوع بیانگر ریسک‌های بالقوه‌ای است که دارایی‌ها و وجوه در

دسترس بانک را تهدید می‌کند. در این خصوص لازم است در گزارش‌های بانک‌ها روشن شود دارایی‌های بانک بیشتر در چه استان‌هایی تمرکز یافته است و ارقام عمده آنها به چه گروه‌ها و صنایعی واگذار شده است. همچنین سپرده‌های جذب شده عمدتاً در کدام استانها و از طرف چه گروه‌ها و صنایعی هستند.

۷- در بانک‌های ایرانی بررسی کمی ریسک‌ها به نحوی که در بانک‌های معتبر دنیا صورت می‌گیرد هنوز استقرار نیافته است. سرمایه‌گذاری و جهت‌گیری به این سو، با توجه به مقوله خصوصی سازی بانک‌ها و کاهش حمایت‌های دولتی و به ویژه با تشدید فضای رقابتی، امری ضروری می‌نماید. در این زمینه، لازم است هر گونه ذخیره یا مبلغ تخصیص داده شده ای بابت ریسک‌ها و زیان‌های آتی و دیگر خطرات پیش‌بینی نشده جداگانه گزارش شده و مستقیماً در حساب سود انباشته عمل شود. چرا که اگر صورت سود و زیان دوره جاری شامل تاثیرات ذخایر یاد شده باشد نمی‌تواند اطلاعات مربوط و کاملی از عملکرد بانک در دوره مورد گزارش ارائه دهد. مثل این است که ترازنامه شامل بزرگ‌نمایی در تعهدات و کوچک‌نمایی در دارایی‌ها باشد.

۸- در مواردی بانک برخی از ارقام دارایی‌های خود را به عنوان وثیقه تعهدات خود یا تضمین سپرده‌های دیگران قرار می‌دهد. در چنین شرایطی لازم است بانک مجموع بدهی‌هایی را که تضمین شده‌اند به همراه ماهیت آنها و دارایی‌هایی که به عنوان ضمانت قرار داده شده‌اند افشا نماید.

سررسید دارایی‌های مالی و بدهی‌ها - ارزیابی توان نقدینگی بانک

۱- تجزیه و تحلیل دارایی‌های مالی و بدهی براساس زمان سررسید بهترین مبنای ارزیابی توان نقدینگی بانک است. در برخی گزارش‌های بانک‌ها، هر چند کلیتی در مورد طول مدت سرمایه‌گذاریها ارائه می‌شود، اما نحوه ارائه آنها و کفایت افشای ارقام مطابق اصول بین‌المللی شفاف‌سازی نیست و اهداف مورد نظر از ارائه چنین یادداشتی را تأمین نمی‌کند. بنابراین پیشنهاد

